

Exam- April 2024

M.A. Semester-II

Sanskrit 411-EA

Time: 2.30 Hours

Smruti Sahitya (મનુસ્મૃતિ- નિયતાંશઃ)

Marks-70

પ્ર. 1 મનુસ્મૃતિના વિષય વસ્તુનો પરિચય આપી તેની વિશેષતા વર્ણવો. (14)

અથવા

મનુસ્મૃતિનું વિષય વૈવિધ્ય વર્ણવી તેનું મહત્ત્વ વર્ણવો.

પ્ર.2 નીચેના શ્લોકો સાનુવાદ મુખ્યત્વે. (ગમે તે બે) (14)

- (1) આસીદિદં તમોભૂતમપ્રજાતમલક્ષણમ્।
અપ્રતર્વ્યમવિજેયં પ્રસુપ્તમિવ સર્વતઃ॥
- (2) આપો નારા ઇતિ પ્રોક્તા આપો વૈ નરસૂનવઃ।
તા યદસ્યાયનં પૂર્વ તેન નારાયણઃ સ્મૃતઃ॥
- (3) હિસ્ત્રાહિંસ્ત્રે મૃદુકૂરે ધર્માધર્માવૃતાનૃતે।
યદ્યસ્ય સોઽદધાત્સર્ગે તત્તસ્ય સ્વયમાવિશેત્॥
- (4) અધ્યાપનમધ્યયનં યજનં યાજનં તથા।
દાનં પ્રતિગ્રહં ચૈવ બ્રાહ્મણાનામકલ્પયત્॥

અથવા

મનુસ્મૃતિના પ્રથમ અધ્યાયના આધારે સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિની પ્રક્રિયા વર્ણવો.

પ્ર.3 મનુસ્મૃતિના બીજા અધ્યાયના આધારે સોળ સંસ્કારોનો ટૂંકો પરિચય લખો. (14)

અથવા

ધર્મનું સ્વરૂપ અને પ્રમાણ વર્ણવી બ્રહ્મચારીના ધર્મો વર્ણવો.

પ્ર.4 ધર્મશાસ્ત્રનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ વર્ણવો. (14)

અથવા

ધર્મશાસ્ત્રના વિકાસનો ઇતિહાસ વર્ણવો.

પ્ર.5 નીચેના પ્રશ્નોના એક બે વાક્યોમાં જવાબ લખો. (ગમે તે સાત) (14)

- (1) મનુસ્મૃતિમાં કેટલા અધ્યાય છે?
- (2) ગૃહસ્થના ધર્મો કયા અધ્યાયમાં વર્ણવામાં આવ્યા છે?
- (3) સાત મુનિઓની ઉત્પત્તિનું વર્ણન કયા અધ્યાયમાં છે ?
- (4) મનુસ્મૃતિમાં વિવાહના કેટલા પ્રકાર બતાવ્યા છે?
- (5) મરીચ આદિ મુનિઓને મનુસ્મૃતિશાસ્ત્ર કોણે વિધિપૂર્વક શીખવ્યું?
- (6) સ્વેદજ કોને કહેવાય? કોઈ પણ ચાર નામ લખો.

- (7) બી વાવ્યાથી અને કલમ રોપ્યેથી ઊગતા સ્થાવરોને શું કહે છે?
- (8) વૈશ્યોના કર્મો શું છે?
- (9) કામનાઓ કેવા મૂળવાળી છે?
- (10) શ્રુતિ અને સ્મૃતિનો અર્થ લખો.
- (11) મનુસ્મૃતિનો મૂળ સ્રોત કયા સૂત્રગ્રન્થમાં રહેલો છે?
- (12) મનુસ્મૃતિના વિકાસના તબક્કા કેટલા છે?

પ્રશ્ન 01 નીચેના ગમે તે બે ગદ્ય સમજાવો.

(14)

1. સર્વજ્ઞ: સર્વેશ્વરો જગત ઉત્પત્તિકારણ, મૃત્સુવર્ણાદય ઇવ ઘટરુચકાદીનામ્ । ઉત્પન્નસ્ય જગતો નિયન્તૃત્વેન સ્થિતિકારણ માયાવીવ માયાયા: । પ્રસારિતસ્ય ચ જગત: પુન: સ્વાત્મન્યેવોપસંહારકારણમ્, અવનિરિવ ચતુર્વિધસ્ય ભૂતગ્રામસ્ય । સ એવ ચ સર્વેષાં ન આત્મેત્યેતદ્વેદાન્તવાક્યસમન્વય- પ્રતિપાદનેન પ્રતિપાદિતમ્ । પ્રધાનાદિકારણવાદાશ્ચાશ્બદત્વેન નિરાકૃતા: ।
2. તુશબ્દ આશંકામપનુદતિ । ન ખલુ મૃદબ્રવીદિત્યેવંજાતીયકયા શ્રુત્યા ભૂતેન્દ્રિયાણાં ચેતનત્વમાશંકનીયમ્ । યતોઽભિમાનિવ્યપદેશ ણ્ણ: । મૃદાદ્યભિમાનિન્યો વાગાદ્યભિમાનિન્યશ્ચ ચેતના દેવતા વદનસંવદનાદિષુ ચેતનોચિતેષુ વ્યવહારેષુ વ્યપાદિશ્યન્તે ન ભૂતેન્દ્રિયમાત્રમ્ । કસ્માત્ ? વિશેષાનુગતિભ્યામ્ । વિશેષો હિ ભોક્તૃણાં ભૂતેન્દ્રિયાણાં ચ ચેતનાચેતનપ્રવિભાગલક્ષણ: પ્રાગભિહિત: । સર્વચેતનતાયાં ચાસૌ નોપપદ્યેત । અપિ ચ કૌષીતકિન: પ્રાણસંવાદે કરણમાત્રાશંકાવિનિવૃત્તયે- ઽધિષ્ઠાતૃચેતનપરિગ્રહાય દેવતાશબ્દેન વિશિષ્ણન્તિ- 'ણા હ વૈ દેવતા અહંશ્રેયસે વિવદમાના:' ઇતિ । 'તા વા એતા: સર્વા દેવતા: પ્રાણે નિ:શ્રેયસં વિદિત્વા' (૨/૧૪) ઇતિ ચ ।
3. શ્રુતિરપિ 'શ્રોતવ્યો મન્તવ્ય:' ઇતિ શ્રવણવ્યતિરેકેણ મનનં વિદધતી તર્કમપ્યત્રાદર્તવ્યં દર્શયતિ । અતસ્તર્કનિમિત્ત: પુનરાક્ષેપ: ક્રિયતે 'ન વિલક્ષણત્વાદસ્ય' ઇતિ । યદુક્તં - ચેતનં બ્રહ્મ જગત: કારણં પ્રકૃતિ: ઇતિ । તન્નોપપદ્યતે । કસ્માત્ ? વિલક્ષણત્વાદસ્ય વિકારસ્ય પ્રકૃત્યા: । ઇદં હિ બ્રહ્મકાર્યત્વેનાભિપ્રેયમાણં જગત્ બ્રહ્મવિલક્ષણમચેતનમશુદ્ધં ચ દૃશ્યતે । બ્રહ્મ ચ જગદ્વિલક્ષણં ચેતનં શુદ્ધં ચ શ્રૂયતે । ન ચ વિલક્ષણત્વે પ્રકૃતિવિકારભાવો દૃષ્ટ: । ન હિ રુચકાદયો વિકારા મૃત્પ્રકૃતિકા ભવન્તિ શરાવાદયો વા સુવર્ણપ્રકૃતિકા: ।
4. યદિ ચેતનં શુદ્ધં શબ્દાદિહીનં ચ બ્રહ્મ તદ્વિપરીતસ્યાચેતનસ્યાશુદ્ધસ્ય શબ્દાદિમતશ્ચ કાર્યસ્ય કારણમિષ્યેત, અસત્તર્હિ કાર્યં પ્રાગુત્પત્તેરિતિ પ્રસજ્યેત, અનિષ્ટં ચૈતત્સત્કાર્યવાદિનસ્તવેતિ ચેત્ ? નૈષ દોષ: । પ્રતિષેધ- માત્રત્વાત્ । પ્રતિષેધમાત્રં હીદં નાસ્ય પ્રતિષેધસ્ય પ્રતિષેધ્યમસ્તિ, ન હ્યયં પ્રતિષેધ: પ્રાગુત્પત્તં: સત્ત્વં કાર્યસ્ય પ્રતિષેધં શક્નોતિ । કથમ્ ? યથૈવ હીદાનીમપીદં કાર્ય કારણાત્મના સદેવં પ્રાગુત્પત્તિરપીતિ ગમ્યતે ।

પ્રશ્ન 02 સૂત્રો સમજાવો. (ગમે તે બે)

(14)

1. એતેન યોગ: પ્રત્યુક્ત: ॥
2. ન તુ દૃષ્ટાન્તભાવાત્ ॥
3. ન વિલક્ષણત્વાદસ્ય તથાત્વં ચ શબ્દાત્ ॥
4. દૃશ્યતે તુ ॥

પ્રશ્ન 03 સ્મૃતિપાદમાં પ્રયોજાયેલા ન્યાયોની સમીક્ષા કરો.

(14)

અથવા

વિલક્ષણત્વાધિકરણની સમીક્ષા કરો.

પ્રશ્ન 03 નોંધ લખો (ગમે તે બે)

(14)

1. સ્મૃત્યનવકાશદોષનું ખંડન.
2. પ્રસ્થાનત્રયી
3. સૂત્ર, ભાષ્ય અને અધિકર સમજાવો.
4. શંકરાચાર્યેનું તત્ત્વ જ્ઞાન.

પ્રશ્ન - 05 એક બે વાક્યોમાં જવાબ લખો. (ગમે તે સાત)

(14)

1. આપ્તકામઃ કોને કહેવાય?
2. અધ્યસ્થ આત્મા એટલે છે?
3. 'સોઽકામયત્ત બહુ સ્યાં પ્રજાયેય'નો અર્થબોધ કરો.
4. વેદાન્ત વાક્યો એટલે શું? તેનું પ્રોયોજન જણાવો?
5. બ્રહ્મ જગત્'થી વિલક્ષણ કેવી રીતે જણાય છે?
6. આત્મા અને પરમાત્માને એકત્વ પ્રતિપાદિત કરતી શ્રુતિ.
7. કોને સંપૂર્ણ દ્વિજ કર્મોમાંથી દૂર કરવો?
8. સોળ સંસ્કારના નામ લખો?
9. શ્રુતિ અને સ્મૃતિ વચ્ચે ભેદ જણાવો.
10. બ્રહ્મચર્ય કોને કહેવાય છે?

* * * * *